

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิธีการ "เล่าข่าว" และความหมายที่ปรากฏออกมาจากการ "เล่าข่าว" ของผู้จัดรายการที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 6 คน คือ ปรีชา ทรัพย์โสภณ ต๋อย ณ บางน้อย นายหนววย วุฒิ เวณจันทร์ วัชรระ มานะชัย และศรีรุ่ง รุ่งนิเศษ โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้คือ แนวคิดเรื่องการเล่นข่าวของสื่อมวลชน วิธีการเล่าเรื่อง การสร้างภาพพจน์ ทฤษฎีการบรรยาย ทฤษฎีการเล่น และการวิเคราะห์เชิงสัญวิทยา

1. การเล่นข่าวของสื่อมวลชน

ในสมัยโบราณมนุษย์เราสื่อสารกันด้วยการเล่าเรื่อง เพราะยังไม่มีตัวอักษรใช้ การ "เล่าเรื่อง" ของมนุษย์มีลักษณะที่เรียกว่า myth หรือนิทานปรัมปรา ซึ่งเป็นเสมือนคำอธิบายเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นได้รู้และเข้าใจ ปรีตตา เฉลิมเผ่า (2527 : 127) ได้อธิบายการเล่าเรื่องแบบ myth ไว้ว่า

...มนุษย์ในอดีตหรือในสังคมดั้งเดิมยังไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น กลางวัน กลางคืน ฝนตก ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง ฯลฯ แต่เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการใคร่ที่จะสนองความใคร่รู้ของตน จึงสร้างเรื่องขึ้นมาอธิบายว่า เหตุใดจึงเกิดกลางวัน กลางคืน โดยสมมติให้ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นบุคคลหรือเทพ และอธิบายปรากฏการณ์ในรูปการกระทำของเทพองค์นั้น ทำนองกลางวันเกิดจากพระอาทิตย์ชักรถ ฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า เกิดจากรามสูร เมฆลา เป็นต้น นิทานปรัมปราจึงถือเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้จินตนาการสมมติขึ้น...

Malinovski (อ้างถึงใน ปรีตตา เฉลิมเผ่า 2527 : 128 - 129) นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ซึ่งศึกษาในเรื่อง myth กล่าวว่า myth มิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าลอย ๆ แต่มีความเกี่ยวพันกับชีวิตของคนในสังคมปรากฏการณ์ในสังคมและสภาพแวดล้อม ดังนั้น myth จึงเป็นเรื่องที่มีความเป็นจริงอยู่ด้วย

เมื่อมีสื่อมวลชนเกิดขึ้นในสังคม ผู้รายงานข่าวก็ได้นำเอาวิธีการเล่าเรื่องในลักษณะเดียวกับการเล่านิทานปรัมปรามาใช้ในการรายงานข่าวทางสื่อมวลชน Elizabeth Bird & Robert Dardenne (1988) ซึ่งศึกษาวิธีการเสนอข่าวกล่าวว่า ข่าวมีลักษณะเหมือนนิทานปรัมปรา คือ เป็นการเล่าหรือบรรยายเหตุการณ์ ในการเล่านิทานปรัมปรา ผู้เล่าแต่ละคนจะตีความแก่นเรื่อง (theme) แตกต่างกันไป ซึ่งวิธีการเล่าจะเปลี่ยนแปลงไปตามตัวบุคคล จึงพบว่า เรื่องที่แต่ละคนเล่าจะมีภาพลักษณ์ (image) ใหม่เกิดขึ้น โดยที่แก่นเรื่องยังคงเดิม ... การเล่านิทานปรัมปราได้มีการสร้างเรื่องขึ้นมาใหม่ แต่เป็นการสร้างคำบรรยาย (narration) ขึ้นมาใหม่เท่านั้น เช่น เรื่องซินเดอเรลล่า จะถูกเล่าไปหลายรูปแบบทั้งที่มีแก่นเรื่องเดียวกัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก็ปรากฏอยู่ในการเสนอข่าว เพราะโดยแท้จริงแล้วเรื่องราวที่เป็นข่าวจะมีแก่นเรื่องเหมือน ๆ กัน แต่ผู้รายงานจะถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน เพราะแต่ละคนจะตีความแก่นเรื่องของเหตุการณ์ต่างกัน และความเข้าใจความรู้สึกของผู้รายงานข่าวที่มีต่อเหตุการณ์นั้นไม่เหมือนกัน เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้ ผู้รายงานข่าวคนหนึ่งอาจจะมองว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้น ในขณะที่อีกคนหนึ่งเห็นว่าเป็นเหตุการณ์ที่โศกสลด และอีกประการหนึ่งผู้รายงานข่าวมักมุ่งให้เรื่องนั้นแตกต่างไปจากเรื่องเดิมที่คนคุ้นเคยกันอยู่แล้ว จึงพยายามใช้วิธีการเสนอข่าวที่จะทำให้เรื่องราวเป็นเรื่องราวความรู้สึกของผู้รับ ข่าวจึงมีแก่นเรื่องเหมือน ๆ กัน เพียงแต่นำมาเล่าเสียใหม่ให้ดูต่างไปจากเรื่องเดิมที่คนเคยรู้มาแล้ว

Bird & Dardenne อธิบายเพิ่มเติมว่า ข่าวมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างการรายงานเหตุการณ์กับการเล่าเรื่อง เพราะการรายงานเหตุการณ์เป็นการบอกเล่าความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ส่วนการเล่าเรื่องมักมีการโน้มน้าวใจ มีความรู้สึกส่วนตัวเกี่ยวข้องอยู่ด้วย และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง เมื่อพิจารณาการเสนอข่าวพบว่า ข่าวมีทั้งการบอกเล่าความจริงและการเล่าเรื่องผสมปนเปกันอยู่ในลักษณะที่นำเอาเรื่องที่เกิดขึ้นจริงมาเล่าตามความเข้าใจและความรู้สึกของผู้เล่าเอง โดยผ่านการจัดระบบข่าวสารให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ เพื่อสื่อสารไปยังผู้อื่น การเล่าเรื่องนี้ทำให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นลดความเป็นจริงเป็นจังลง และเป็นที่น่าสนใจของคนมากขึ้น ทำให้ผู้รับเข้าใจเรื่องราวได้ดีขึ้น Donahew (อ้างถึงใน Bird & Dardenne 1988 : 77) ศึกษาพบว่า ข่าวสารที่เขียนในรูปของการเล่าเรื่องหรือการบรรยายจะกระตุ้นและตอบสนองอารมณ์ของผู้รับได้ดีกว่าการเขียนเป็นรายงานข่าวตามรูปแบบเก่า ๆ คือ ในรูปการรายงานในข้อเท็จจริง เพราะการเล่าเรื่องหรือการบรรยายทำให้เนื้อหาข่าวน่าสนใจยิ่งขึ้น

ในการเล่าเรื่องโดยทั่วไปพบว่าทุกเรื่องจะมีพระเอก ผู้ร้าย ความเร้นลับซ่อนเงื่อน ความขัดแย้ง การต่อสู้ ชัยชนะของความดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของผู้เล่า และการตอบสนองความต้องการของผู้รับ เช่นเดียวกับนักข่าว ซึ่งจะสร้างสรรค์เรื่องราวขึ้นมาจาก เหตุการณ์ที่ผู้รับไม่รู้มาก่อน และนำมาเล่าตามแบบการเล่านิทานปรัมปรา ข่าวกับนิทานปรัมปรา จึงมีส่วนเหมือนกันตรงที่เป็นเรื่องราวที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง แต่นำมาเล่าเสียใหม่ ตามวิธีการเล่าของแต่ละคน

Robert Darnton (1975) เป็นอีกผู้หนึ่งให้เห็นว่า ข่าว คือ การเล่าเรื่อง เขากล่าวว่า แนวความคิดของเราที่มีต่อข่าว เป็นผลมาจากวิธีการเล่าเรื่องแบบเก่า ๆ ในการรายงานข่าวจึงมีทั้งตัวละครที่เป็นตัวหลักและตัวรอง มีเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกันเป็นตอน ๆ มีพระเอก ผู้ร้าย มีจุดหักมุมที่น่าระทึกใจ และใช้พล็อตเรื่องที่คุ้นเคย

Fiske & Hartley (อ้างถึงใน คิริชัย คิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ 2531 : 200) ขนานนามแนวโน้มของสื่อมวลชนใหม่ที่เข้ามาทำหน้าที่แทนประเพณีการสื่อสาร ในสังคมแบบเก่า พร้อมกับผนวกเอาการเล่าเรื่องประกอบเข้ากับการให้ข้อคิดทางศีลธรรมว่า เป็น "หน้าที่แบบนักเล่านิทาน"

Morin (อ้างถึงใน คิริชัย คิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ 2531 : 200) ได้วิเคราะห์รูปแบบการเสนอข่าวไว้ว่า เหตุการณ์หนึ่งจะได้รับการบอกกล่าวให้อยู่ในรูปของ เรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่กระบวนการเล่าเรื่องอาจเป็นแบบ performative คือ การเล่า เรื่องแบบตีความ ใส่อิสันเหมือนเวลาเล่านิทานหรือเทศน์นิยาย กับแบบ constative เป็นการสาธิตหรือแสดงข้อเท็จจริง เพื่อให้ข่าวที่น่าสนใจและเป็นที่น่าสนใจของผู้รับ

จากแนวความคิดที่มีต่อการเสนอข่าวดังกล่าวมาแล้วนี้ อาจสรุปได้ว่า "ข่าว" มี ลักษณะเป็นการเล่าเรื่อง หรือการบรรยายตามแบบนิทานปรัมปรา (myth) กล่าวคือ เป็นการ นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเล่าบนพื้นฐานของความเป็นจริง โดยผู้เล่าเล่าตามความเข้าใจของตนที่มีต่อเหตุการณ์นั้น และเหตุการณ์ที่เป็นข่าวจะเกิดขึ้นเหมือน ๆ กัน มักมีแก่นเรื่องที่ซ้ำซาก จำเจ แต่ผู้เล่าจะใช้วิธีการเล่าที่จะทำให้เหตุการณ์นั้นน่าสนใจและน่าประทับใจขึ้นมา

Gaye Tuchman เป็นอีกผู้หนึ่งที่ศึกษาเรื่องของการเสนอข่าวทางสื่อมวลชน โดย ได้เสนอแนวคิด เรื่อง News as a constructed realities ในปี ค.ศ. 1978 โดย

กล่าวว่า "ข่าว" คือ ความเป็นจริงที่ถูกสร้างขึ้นเพราะนักข่าวหรือผู้รายงานข่าวสร้างความหมายให้กับเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมในลักษณะที่ว่าเรื่องใดน่าจะเป็นข่าว จะให้ "ข่าว" ปรากฏออกมาในรูปใดและมีวิธีการเสนออย่างไร ข่าวที่ปรากฏแก่สาธารณชนจึงมิใช่เฉพาะข้อเท็จจริงของเหตุการณ์เท่านั้น หากแต่เป็นความเป็นจริงที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ โดยผ่านกระบวนการสร้างความหมายของผู้รายงานข่าวมาแล้ว Tuchman เชื่อว่า สื่อมวลชนกำหนดกรอบให้คนเรารับรู้เหตุการณ์ในสังคม โดยงานข่าว (newswork) ได้เปลี่ยนแปลงเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ข่าว (newsevent)

การศึกษาการสร้างความเป็นจริงของข่าวนี้ เป็นการศึกษาทางด้านสังคมวิทยา ซึ่งมีแนวคิดที่ใช้ศึกษา 2 แนวคิด คือ

1. แนวคิดของสังคมวิทยาตามประเพณีดั้งเดิม (Tradition Sociologies) ตามแนวคิดนี้เห็นว่า "ข่าว" เป็นผลผลิตของกระบวนการประกิด เพราะโครงสร้างสังคมกำหนดบรรทัดฐานและทัศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อคนในสังคมและบรรทัดฐานของงานอาชีพ โดยกลุ่มเกลาผู้ทำข่าวให้แสวงหา เลือกสรร และเผยแพร่เรื่องราวที่คิดว่าน่าสนใจและสำคัญ โดยโครงสร้างสังคมเป็นตัวกำหนดความหมายของข่าว หากโครงสร้างสังคมและสถาบันต่าง ๆ ของสังคมเปลี่ยนแปลง ความหมายของข่าวก็จะเปลี่ยนแปลงตาม "ข่าว" จึงเป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนสังคม

Roscho (1975) อธิบายว่า "ข่าว" เปลี่ยนแปลงตามโครงสร้างสังคม เช่น การที่ข่าวรายงานเรื่องผิดปกติที่เกิดขึ้น อย่างคนกักสุนัข แต่เมื่อโครงสร้างสังคมเปลี่ยนแปลง คนในสังคมยอมรับความผิดปกตินั้นเมื่อใด ความหมายของข่าวก็จะเปลี่ยนแปลงไป คือ เห็นว่าเรื่องเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องผิดปกติอีกต่อไป จึงสรุปได้ว่า ความหมายของข่าวเปลี่ยนแปลงตามโครงสร้างสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของผู้ทำข่าว หรือองค์กรข่าวแต่อย่างใด

2. แนวคิดของสังคมวิทยาเชิงอธิบายความหมาย (Interpretive Sociologies) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมของผู้ทำข่าวและองค์กรข่าว มากกว่าบรรทัดฐานของสังคม กล่าวคือ บรรทัดฐานของสังคมมิได้เป็นตัวกำหนดความหมายของข่าว คุณค่าของข่าวเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยผู้ทำข่าวเป็นผู้กำหนดความหมายของข่าวและลักษณะของเหตุการณ์ว่าจะให้ปรากฏออกมาในรูปใด เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงวัตถุดิบของข่าว และได้ถูกนำมาผ่านการอธิบายความหมายและกำหนดความหมายหลายขั้นตอน ดังนั้นตามแนวความคิดนี้ "ข่าว" จึงมิได้สะท้อนสังคม แต่ทำให้คนเรารับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน

แนวความคิดทั้งสองนี้ ทำให้เกิดแนวทางการศึกษา "ชาว" ที่แตกต่างกัน แต่แนวความคิดที่ได้รับความสนใจในระยะหลัง คือ แนวความคิดเชิงอธิบายความหมาย Tushman เองก็ให้ความสำคัญกับแนวความคิดนี้เป็นอย่างมาก เพราะทำให้เข้าใจการสร้างความเป็นจริงของชาวได้ชัดเจนกว่าแนวทางการศึกษาอื่น

Alfred Schutz (1962) นักสังคมวิทยาผู้มึบบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวความคิดเชิงอธิบายความหมายมีทัศนะว่า คนเรายอมรับปรากฏการณ์ที่ผู้อื่นเสนอให้โดยไม่มีข้อกังขาใด ๆ เพราะสิ่งที่เราได้รับดูเหมือนเป็นความจริงที่เป็นภววิสัย (objective realities) ซึ่ง Schutz กล่าวว่า การยอมรับนี้เป็นไปตามธรรมชาติ (natural attitude) เพราะคนเราเชื่อว่าปรากฏการณ์ที่เราได้รับนั้นคือความจริง แต่แท้จริงแล้วเราได้รับรู้เรื่องราวที่มีทัศนะของผู้ทำชาวเจือปนอยู่ เพราะนักชาวได้สร้างความหมายให้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจึงนำมาเสนอแก่เรา Schutz ย้ำว่ามนุษย์เราเป็นผู้สร้างความหมายและใช้ความหมายร่วมกันในสังคม แนวทางการศึกษาของ Schutz จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาชาวและ "ชาว" ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม รวมไปถึงการทำความเข้าใจเสียงพูดอันเป็นการสร้างความหมายอย่างหนึ่งด้วย

Garfinkel & Cicourel (1964, 1973) ซึ่งศึกษาทางด้าน Ethnomethodology มีแนวคิดในเรื่องสร้างความหมายว่า คนเราสร้างความหมายในลักษณะที่เป็น reflexivity และ indexicality

reflexivity หมายถึง การสร้างความหมายในลักษณะที่สะท้อนความเป็นจริงของเหตุการณ์ตามที่เกิดขึ้นในบริบทเดิมของมัน เป็นการรายงานเหตุการณ์โดยตรง

indexicality หมายถึง การสร้างความหมายให้กับเหตุการณ์นอกบริบทเดิมของมัน ผู้รายงานจะเท้าความถึงบริบทเดิมของเหตุการณ์ด้วย เพื่อให้ผู้รับเข้าใจความหมายของเหตุการณ์ที่นำมาเล่า การสร้างความเป็นจริงในลักษณะนี้จึงจำเป็นต้องให้ผู้รับรู้บริบทเดิมของเหตุการณ์เสียก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

ทั้ง reflexivity และ indexicality เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผสมผสานกันอยู่ในการเปลี่ยนเหตุการณ์ให้เป็นชาว ชาวที่เสนอแก่สาธารณชนจึงเป็นทั้งการบันทึกเหตุการณ์และเป็นผลผลิตที่ได้ผ่านการเลือกสรรเนื้อหา กำหนดรูปแบบการนำเสนอ และเพิ่มเติมรายละเอียดบางอย่างเข้าไปในกระบวนการผลิต

ในการนำเสนอข่าวทางวิทยุ นั้น ยังมีบุคคลต่าง ๆ เสนอแนวความคิดไว้ดังต่อไปนี้ Robert & Murphey (1978) กล่าวว่า วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่ใกล้ชิดกับผู้ฟังมาก ดังนั้นการนำเสนอข่าวทางวิทยุ จึงต้องมีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง ซึ่งทำให้เนื้อหาข่าวมีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก และรูปแบบการนำเสนอมีผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นโดยปราศจากโครงสร้างที่ตายตัว จนบางครั้งอาจทำให้ข่าวมีลักษณะคล้ายละครได้

Lewis B. O' Donnel และคณะ (1987) ก็มีแนวความคิดเกี่ยวกับวิธีการนำเสนอข่าวทางวิทยุว่า ผู้รายงานจะใช้รูปแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับทักษะของเขาเอง แต่การนำเสนอข่าวจะต้องทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน และเทคนิคบางประการในการรายงานข่าวที่เขากล่าวไว้ คือ

1. ผู้รายงานจะต้องอธิบายเหตุการณ์ด้วยจินตนาการของเขาเอง
2. ใช้เสียงประกอบจากเหตุการณ์จริง
3. เปลี่ยนอารมณ์ตามเหตุการณ์ข่าวได้อย่างถูกจังหวะ โดยการใช้น้ำเสียงที่แตกต่างออกไป เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์และเมื่อเปลี่ยนข่าว
4. ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายชัดเจน ตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้ฟังมองเห็นภาพและเข้าใจได้โดยง่าย
5. ให้ความสำคัญกับชื่อของบุคคลที่นำมากล่าวอ้าง
6. มีความเข้าใจข่าวนั้น ๆ เป็นอย่างดี สามารถสรุปเนื้อหาข่าวให้กระชับหรือสั้นเข้า โดยไม่ทำให้เสียความ

นอกจากนี้ O' Donnel ยังให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านบุคลิกและน้ำเสียงของผู้รายงานข่าว โดยกล่าวว่าผู้รายงานข่าวควรมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ

1. มีความน่าเชื่อถือ คือ มีความเชื่อมั่นในตนเอง พูดได้อย่างถูกต้องเป็นธรรมชาติ และมีความรู้เรื่องเหตุการณ์ปัจจุบัน
2. มีความกระตือรือร้นที่จะทำให้ผู้ฟังสนใจข่าวที่เขารายงาน
3. มีความสามารถทำให้คนคล้อยตามได้

Howard Gough (1982) ได้กล่าวถึงวิธีการนำเสนอข่าวทางวิทยุว่า ควรจะประกอบด้วย

- การให้ภูมิหลัง (background) เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจดีขึ้น
- เปรียบเทียบและเปรียบเทียบต่าง เพื่อให้เห็นความผิดปกติหรือความแตกต่าง

- ตีความโดยอธิบายความหมายของเหตุการณ์ในข่าว เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ดีขึ้น และไม่เกิดความเบื่อหน่าย เพราะข่าวมิใช่การเสนอเฉพาะข้อเท็จจริง (fact) เท่านั้น
- เลือกเสนอเฉพาะรายละเอียดที่สำคัญและเกี่ยวข้อง โดยไม่ทำให้บุคคลในข่าว ได้รับความกระทบกระเทือน และควรให้ความยุติธรรมต่อบุคคลในข่าว
- ทำให้ข่าวนั้นดูใหม่อยู่เสมอ
- เริ่มต้นข่าวให้น่าสนใจ โดยหยิบยกเอาจุดเด่นของเรื่องมาเสนอ เช่น ความขัดแย้ง ความเศร้า ความขมขื่น เป็นต้น
- การเสนอข่าวจะต้องเริ่มด้วยหัวข้อข่าว รายละเอียดเพิ่มเติม ภูมิหลัง การตีความและสรุปเหตุการณ์

จากแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นว่า การนำเสนอข่าวทางวิทยุไม่ได้เป็นการรายงานข้อเท็จจริง (fact) แต่จะมีการผสมผสานความคิดเห็นและจินตนาการของผู้รายงานที่มีต่อเหตุการณ์นั้น เข้าไปด้วย และยังให้ภูมิหลังของเหตุการณ์ การแสดงการเปรียบเทียบ และตีความ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องราวได้ดีขึ้น และดึงดูดความสนใจของผู้ฟังด้วยเสียงของผู้รายงาน และการหยิบยกเอาจุดเด่นของเรื่องมาเสนอในตอนต้น อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าววิทยุไม่มีรูปแบบที่ตายตัวแน่นอน แต่ก็มีจุดประสงค์ที่เด่นชัด คือ ต้องการให้ผู้ฟังสนใจติดตามฟัง ซึ่งแนวคิดนี้จะช่วยในการอธิบายวิธีการ "เล่าข่าว" ของผู้จัดรายการที่เป็นกรณีศึกษาได้ชัดเจนขึ้น

2. วิธีการเล่าเรื่อง

เป็นเวลานับศตวรรษมาแล้วที่ภาษาพูดและภาษาเขียนเจริญขึ้นพร้อม ๆ กัน และมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน วรรณคดีต่าง ๆ ถูกเผยแพร่ออกไปโดยนักเล่าเรื่อง นักร้องเพลงพื้นบ้านและกวีที่ท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ จากคนยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง ก่อนที่จะมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทักษะและความชำนาญของนักเล่าเรื่องทำให้เขาสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมทุกระดับ จากคนที่มีการศึกษาน้อยไปจนถึงคนที่มีการศึกษาสูง ๆ ประเพณีการเล่าเรื่องจึงมีบทบาทต่อวัฒนธรรมอย่างใหญ่หลวง นักเล่าเรื่องส่วนหนึ่งเล่าโดยการเขียนเป็นนิทาน เช่น Mark Twain และ Charles Dickens เป็นต้น แต่ก็ยังมีนักเล่าเรื่องที่น่าเอาใจใฝ่ใจที่ผู้อื่นเขียนไว้มาเล่า โดยเอาความคิดของเขาใส่ลงไปในเรื่องนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นนักเล่าเรื่องหรือนักเล่านิทานจึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวจากแผ่นกระดาษไปสู่คนอื่น ๆ ในรูปของคำพูด

Jane B. Wilson (1979) กล่าวว่า นักเล่านิทานมักใช้ประสบการณ์ที่ตนเองประสบมาและประสบการณ์ของคนอื่นที่เขาได้รู้มา มาสร้างภาพลักษณ์และความน่าสนใจให้กับเรื่องที่จะเล่า นักเล่านิทานจะมีความคิดอิสระในการที่จะพัฒนาลือตเรื่องและการดำเนินเรื่อง บางคนสามารถเข้าสวมบทบาทเป็นพระเอก ผู้ร้าย หรือเป็นคนที่อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ โดยที่เขาจะตระหนักว่าผู้ฟังต้องการฟังเรื่องแปลก ๆ ใหม่ ๆ ถ้อยคำที่ช่วยให้เนลิตเนลนเร้าใจและทำให้เกิดอารมณ์ขึ้น นักเล่านิทานจะกระตุ้นและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในประสบการณ์ เพื่อให้เกดความสนุกสนานร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่าความสนุกสนานเป็นสิ่งที่ดึงดูดทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง

ดังนั้นสิ่งสำคัญในการเล่านิทานจึงมิได้ขึ้นอยู่กับ "เรื่อง" ที่จะเล่าเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความสามารถของตัวผู้เล่าที่จะทำให้เรื่องนั้นน่าสนใจขึ้น รวมทั้งทัศนคติ ความสามารถในการตีความ การอ่าน การเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดนี้จะปรากฏออกมาทางคำพูด การกระทำ และการเคลื่อนไหวของร่างกาย ผู้เล่าจึงเป็นสื่อกลางที่จะถ่ายทอดและตกแต่งการบรรยาย เรื่องที่ผ่านการเล่าที่ปรากฏออกมาทางท่าทาง คำพูด และเสียงของผู้เล่า จะแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกและจิตใจของผู้เล่า รวมทั้งความทรงจำต่าง ๆ ของผู้เล่า นั้น Wilson เปรียบนักเล่านิทานกับนักข่าวว่ามีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ เป็นผู้บอกกล่าวผู้ฟังด้วยเรื่องราวที่ประกอบด้วยใคร เมื่อไหร่ อะไร ที่ไหน ทำไม อย่างไร นอกจากนี้ Wilson ยังกล่าวอีกว่า คนหนุ่มสาวจะไม่ชอบฟังนักเล่าเรื่องที่เล่าเฉพาะข้อเท็จจริงของเรื่อง แต่ชอบฟังเรื่องเล่าที่อยู่ในรูปของนิทาน เพราะทำให้เขารู้สึกมีส่วนร่วมด้วย เรื่องที่จะทำให้ผู้ฟังจดจำได้จะต้องเป็นเรื่องง่าย ๆ ตรงไป ตรงมา มีความสำคัญ ไม่มีประเด็นเคลือบแฝง ให้คำแนะนำ และมีคุณธรรม ในขณะที่เล่าสามารถทำให้ผู้ฟังติดตามคำพูดไปได้ โดยที่นักเล่าเรื่องทำหน้าที่ตีความหมายให้กับผู้ฟัง ดังนั้นความรับผิดชอบของนักเล่าเรื่องจึงมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. ให้สัมพันธ์กับเรื่องที่น่ามาเล่า
2. ใช้ประสบการณ์เดิมของตนในการสร้างความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจ เรื่องราวที่น่ามาเล่า โดยต้องไม่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวจนเกินไป เพราะอาจมีความหมายเฉพาะสำหรับตัวผู้เล่าเท่านั้น แต่อาจไม่มีความหมายสำหรับผู้ฟัง

Wilson กล่าวถึงขั้นตอนของการเล่าเรื่องว่า จะต้องเริ่มต้นจากการตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะเล่า โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเรื่องกับโอกาสที่จะเล่า ความยาว รูปแบบอารมณ์ นลือตเรื่อง และข้อความสำคัญหรือจุดเด่นของเรื่อง รวมทั้งปัญหาที่ต้องแก้ไข มีการกำหนดตัวละคร ฉาก และเสียงที่แสดงถึงบุคลิกลักษณะของตัวละคร

Wilson และ Caroline Feller Bauer (1977) ได้รวบรวมวิธีการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ของตนเองไว้ เพื่อเป็นข้อแนะนำสำหรับนักเล่าเรื่อง ทว่า Bauer มิได้จำกัดเฉพาะการเล่านิทานเท่านั้น แต่วิธีการของเขายังรวมไปถึงการนำเรื่องต่าง ๆ มาเล่าแก่เด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งวิธีการเล่าเรื่องของทั้ง 2 คน ประกอบด้วย

- ผู้เล่าจะแสดงตนและพูดนำก่อนที่จะเริ่มเล่าด้วยความเป็นกันเอง จริงใจไม่เสแสร้ง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะเล่าโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง เช่น การกล่าวถึงตัวละครและบรรยากาศของเหตุการณ์ แต่จะไม่เล่าเรื่องทั้งหมดให้ผู้ฟังรู้ เพราะจะทำให้ขาดความตื่นเต้น บางกรณีผู้เล่าจะบอกเฉพาะพล็อตเรื่อง เพื่อชวนให้คิดตามฟัง เริ่มเรื่องด้วยเสียงที่กระตือรือร้น ขณะที่เล่ามีการเว้นจังหวะ (pause) บ้าง เพื่อให้เกิดความน่าฟัง และเวลาจบควรจบลงด้วยการลดระดับเสียงให้ต่ำกว่าปกติเล็กน้อย เพื่อให้ผู้ฟังรู้ว่าจบเรื่องแล้ว

- ในการเล่านิทานจะมีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับ ใคร ทำไม เมื่อไหร่ ที่ไหน อะไร อย่างไร

- มีวิธีการนำเสนอที่ทำให้ผู้ฟังสามารถมองเห็นภาพเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น โดยใช้คำพูดบรรยาย และใส่อารมณ์ความรู้สึกลงไปด้วย

- เมื่อมีการตัดต่อ (edit) หรือตัดแปลงเรื่องที่น่ามาเล่า ควรคำนึงว่าผู้ฟังจะสามารถเข้าใจได้โดยง่าย หรือบางครั้งเมื่อมีการนอกบท (improvisation) ผู้เล่าจะต้องคงรูปแบบการเล่า จุดมุ่งหมาย อารมณ์ และความมีชีวิตชีวาของเรื่องเดิมที่ผู้แต่งเขียนไว้

- การดำเนินเรื่องควรมีความต่อเนื่องและไม่ละเลยรายละเอียดที่สำคัญของเรื่อง

- ผู้เล่าควรต้องจดจำส่วนสำคัญของเรื่อง เช่น บทกลอน เพลง ชื่อบุคคล สุนทรพจน์ หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เพื่อนำมาประกอบการเล่าอย่างถูกต้อง

- ให้สีสันและรสชาติของเรื่องตรงกับความต้องการของผู้ฟัง คือ ควรมีการศึกษากลุ่มผู้ฟังเสียก่อน เพื่อให้ทราบถึงความต้องการ แล้วจึงเลือกเรื่องและเล่าเรื่องให้สอดคล้องกับความต้องการนั้น

- ใช้วิธีการเล่าแบบเทพนิยาย คือ มีเพลงและดนตรีประกอบ เพื่อเพิ่มความสนุกสนาน

- นำเอาบทสนทนามาใช้ในการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นวิธีการที่พบเสมอในโครงสร้างของการเล่าเรื่องทั่วไป เพราะเป็นการทำให้เรื่องที่เล่าดูเหมือนเป็นเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น วิธีการเช่นนี้เปรียบเหมือนนักข่าวที่เก็บรวบรวมเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ มาเสนอ

- ในเรื่องที่มีตัวละครหลายตัว ผู้เล่าจะนำตัวละครที่ไม่มีบทบาทสำคัญมาช่วย เลริมบรรยากาศ อารมณ์ และการดำเนินเรื่อง

- มีการอธิบายลักษณะของสิ่งที่คิดว่าผู้ฟังอาจไม่คุ้นเคย เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจและนึก ภาพออก โดยคำนึงถึงความหมายที่ใช้ร่วมกันระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟัง เพราะการเล่าเรื่องด้วย ถ้อยคำที่ผู้ฟังเข้าใจความหมาย จะทำให้เขาสามารถเข้าใจเรื่องราวนั้นได้ดี รวมไปถึงความ หมายบางอย่างที่ผู้เล่าต้องการสื่อกับผู้ฟัง เช่น มุขตลก หากผู้ฟังไม่เข้าใจถ้อยคำที่ผู้เล่าใช้ หรือไม่เข้าใจมุขนั้น เพราะผู้เล่าไม่คำนึงถึงบริบทของผู้ฟัง การเล่าเรื่องนั้นจะไม่ก่อให้เกิด อารมณ์ความรู้สึกดังที่ผู้เล่าต้องการเลย นอกจากนี้ผู้เล่ายังไม่ควรใช้ถ้อยคำที่ตนเองก็ไม่รู้ ความหมายที่แท้จริงหรือถ้อยคำที่เข้าใจยาก เพราะจะทำให้การเล่าเรื่องเกิดความคลุมเครือ

- สร้างความลึกลับซ่อนเงื่อน เพื่อดึงดูดความสนใจ การเล่าเรื่องที่สมควรมีการ สร้างอารมณ์ให้ความผ่อนคลาย (relax) และทำให้ผู้ฟังเกิดความคาดหวัง (expectation) ขึ้นในใจ

- ในด้านการใช้เสียง ระดับเสียง (pitch) การออกเสียง (pronuncia- tion) และการควบคุมลมหายใจเป็นสิ่งสำคัญ นักเล่าเรื่องควรออกเสียงให้ชัดเจน ไม่ นุดเร็วเกินไป ช้าเกินไป เสียงอ่อนเกินไป เสียงสูงหรือเสียงต่ำเกินไป แต่ควรเล่าเรื่อง ด้วยความเป็นธรรมชาติ

- ผู้เล่าไม่ควรทำตัวเป็นตัวละครเสียเอง เพราะตนอยู่ในฐานะของนักเล่านิทาน เท่านั้น ไม่ใช่นักแสดง การแสดงหรือสวมบทบาทของตัวละครในเรื่อง อาจทำได้ในกรณี ที่ผู้เล่ามีความชำนาญในการตัดเสียง เพราะได้รับการฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดี จนสามารถใช้ เสียงแทนเสียงตัวละครและทำให้ผู้ฟังเห็นถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครได้

- ผู้เล่าไม่ควรหยอกล้อกันมากเกินไปจนผู้ฟังเกิดความสับสน

- ผู้เล่าควรจะต้องรู้ว่า จะเปิดเผยปมเงื่อนที่ซ่อนเร้นในเวลาใด และรู้วิธีหยุดขมวดเรื่อง ให้จบลงด้วยดี เวลาจบเรื่องควรทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกที่ดี โดยใช้วิธีการปิดเรื่องด้วยบทกลอน สั้น ๆ หรือทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ขัน

- ในการเล่าเรื่องนั้น ควรใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังรู้ถึงลักษณะของตัวละคร เช่น เขาผอมมากจนดูเหมือนโครงกระดูกเดินได้ นอกจากนี้อาจใช้สำเนียงภาษาเพื่อบอกถึง ที่มาของตัวละคร เช่น ให้ความรู้ว่าเป็นคนเหนือหรือคนใต้ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังแนวคิดเรื่อง "การนุด" ซึ่งอาจนำมาวิเคราะห์วิธีการเล่าเรื่องได้ เนื่องจากการเล่าเรื่องเป็นการนุดลักษณะหนึ่งเช่นกัน และยังมีควมคล้ายคลึงกันในแง่ของ

การมี "เรื่อง" ที่จะสื่อสารกับผู้ฟัง รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล สุวรรณนันท์ (2524) ได้แบ่งการพูดแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การเริ่มเรื่อง วิธีที่นิยมกัน ได้แก่

- เริ่มต้นด้วยเรื่องซ้ำชั้น
- เริ่มต้นด้วยการเล่านิทาน หรือเหตุการณ์ที่ตนเองประสบ หรือเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ
- เริ่มต้นโดยใช้เกม
- เริ่มต้นโดยใช้ภาพ หรืออุปกรณ์การลอบประจบ
- เริ่มต้นด้วยสุภาษิต คำถาม คำพังเพย
- เริ่มต้นด้วยการสนทนา หรืออภิปรายด้วยคำถามที่เร้าใจ การเริ่มเรื่องที่ดี จะทำให้คนตั้งใจหรือสนใจฟัง

2. การดำเนินเรื่อง ควรให้สอดคล้องกับการเริ่มเรื่อง ซึ่งมีหลักการดังนี้

- เป็นไปตามลำดับขั้นตอน เช่น ตามกาลเวลาและความสำคัญ เป็นต้น
- ในระหว่างที่พูดควรมีการยกตัวอย่างประกอบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
- มีหลักฐานอ้างอิง เพื่อให้เนื้อเรื่องหนักแน่น สมเหตุผล
- มีเรื่องซ้ำชั้นสอดแทรก เพื่อให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย
- ดำเนินเรื่องให้สอดคล้องกับเวลาที่มีอยู่
- ควรให้บรรลุตฤประสงค์ที่วางไว้

3. การสรุป การจบเรื่องเป็นตอนที่ผู้พูดจะสรุปสาระสำคัญของเนื้อหาที่พูดมาทั้งหมด วิธีการที่นิยม คือ

- สรุปสาระสำคัญโดยย่อ
- สรุปด้วยโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน คำถาม
- สรุปโดยการสร้างอารมณ์ขัน
- สรุปโดยการจูงใจให้บุคคลทำตาม
- สรุปโดยการฝากให้ผู้ฟังนำไปคิด

ในเรื่องของการใช้น้ำเสียงในการพูด รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล สุวรรณนันท์ กล่าวว่า น้ำเสียงมีประโยชน์ คือ การเปลี่ยนเสียงสูง เสียงต่ำ ทำให้ผู้ฟังไม่เบื่อหน่าย และดึงดูดความสนใจของผู้ฟังด้วย นอกจากนี้การเปล่งเสียงดัง ยังช่วยเน้นความสำคัญของเรื่องที่ต้องการพูดอีกด้วย และเมื่อต้องการทำให้ผู้ฟังมีอารมณ์คล้อยตาม ก็สามารถใช้น้ำเสียงสอดแทรกอารมณ์ลงในน้ำเสียง

ในการเล่าเรื่องโดยทั่ว ๆ ไป มักจะมีเรื่องของการสร้างอารมณ์ขึ้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเลื่อม เพราะเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้ฟังสนใจผู้พูดหรือผู้เล่า โดยเฉพาะในการเล่าเรื่องอะไรที่ยาว ๆ รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล สุวรรณันท์ ได้กล่าวถึงประเภทของอารมณ์ขึ้นไว้ ดังนี้

1. อารมณ์ขึ้นที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่มีผิดแผกแตกต่างไปจากความรู้สึกนึกคิดของบุคคล หรือคนในสังคมนั้น ๆ เช่น

- การใช้ภาษา คำที่แสดง ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากโฆษณา และหนังสือพิมพ์
- การตั้งชื่อคนตามชื่อดอกไม้ เช่น นางยี่สุ่น หรือตามคนในภาคอื่น เช่น คำหล้า หรือตามฝรั่ง เช่น โรเบิร์ต แซ่แต้

2. อารมณ์ขึ้นที่เกิดจากการเปรียบเทียบ เช่น

- เปรียบรูปร่างลักษณะ อ้วน - ผอม สูง - เตี้ย
- สลับคำทำให้เกิดความหมายใหม่ เช่น ผู้แทนจากเขมรเสนอว่า "ปัญหาที่สำคัญที่สุดควรเป็นปัญหา Men without land" แต่ผู้แทนผู้หญิงของเวียดนามพูดว่า "ปัญหาที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ Men without land แต่เป็น Land without men" (เพราะคนเวียดนามรบกันมากจนเหลือแต่ผู้หญิง)

- นำคำต่างประเทศมาเทียบเคียง เช่น planning พูดว่า plan แล้วจึงกำสี้ กำซา พูดเป็น ทีละสี่ ทีละสาม

- คำพูดที่มีความหมายสองแง่ สองมุม เช่น บางคนเขาก็ว่าผมมีเมียน้อย บางคนก็ว่าผมมีเมียมาก หรือพูดถึงวันทอง นกตะกรุม ให้ผู้ฟังคิดความหมายกันไปเอง

- นำคำที่มาจากเป็นโคลงกลอน โดยแผลงจากโคลงกลอนของบุคคลอื่น เช่น

ไฉไลในโลกล้วน อนิจจัง

คนขบคุดหนังสือยัง สอบได้

คนคุดหนังสือหัวแทบพัง ยังสอบ ตกเลย

เหตุฉะนั้นไซ้รี อย่าได้คุดมัน

หรือ ทุกขโต ทุกขฐาน ทุกข์ไม่มีลตังค์ ทุกข์จนหัวโต

- อารมณ์ขึ้นเกิดจากการถ่อมตัว เช่น ดิฉันชื่อแจ้วแจ้ว แต่ตัวไม่แจ้วเหมือนชื่อหรือ ผมเป็นนายกฯ มาประมาณ 1 ปี แต่หย่อนไปราว ๆ 11 เดือน

- อารมณ์ขึ้นอื่น ๆ

1. ผู้ฟังคาดไม่ถึง เช่น ผมอายุจนไม่รู้จะเอาหน้าไปไว้ที่ไหน (หยุดนิดหน่อย) แล้วถามว่า เอาไว้ที่เดิมหรือเอาไว้บนขา

2. ตลกที่เกิดจากคำพวน
3. ตลกที่เกิดจากคำย่อ เช่น สบม. ยห.
4. ตลกที่เกิดจากการพูดภาษาไม่ชัดเจน
5. ตลกที่เกิดจากการเลียนแบบบุคคล หรือสัตว์
6. ตลกที่เกิดจากแบบบ้านนอกเข้ากรุง
7. ตลกที่เกิดจาก dirty joke หรือ clean joke

นอกจากนี้คนไทยส่วนใหญ่มักจะมีเรื่องขำขันเกิดจากการปล่อยไก่ หรือทำอะไรไม่ทันต่อเหตุการณ์ ไม่ทันสมัย เรื่องขำขันจึงนิยมเรื่องบ้านนอกเข้ากรุง นักเรียนนั่งหลับในชั้น ถูกครูถาม การเบ่งทับคนชาติอื่นว่าคนไทยแน่ที่สุด ขำขันที่เกิดจากภาษา เช่น คนเหนืออีสาน ใต้ หรือจีน แยก พูดไทยไม่ชัด และคำราชาศัพท์ที่คนธรรมดาพูดผิด

เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีผู้ศึกษาวิธีการ "เล่าขำ" ทางวิทยุไว้ ผู้วิจัยจึงนำวิธีการเล่าเรื่องดังกล่าวมาข้างต้นนี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการ "เล่าขำ" ทั้งนี้เพราะจากการที่มีผู้ศึกษาการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่ผ่านมา ทำให้เกิดแนวความคิดว่า ขำ คือ การเล่าเรื่อง เพราะผู้รายงานข่าวนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเสนอแก่ผู้ฟัง โดยวิธีการเล่า ที่รวมเอาความเข้าใจ ความรู้สึก และอารมณ์ของผู้รายงานเข้าไปด้วย โดยมุ่งหวังให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและเข้าใจ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าวิธีการเล่านิทานหรือการเล่าเรื่องและแนวคิดเรื่องการพูด อาจจะมีลักษณะบางประการที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับการ "เล่าขำ" ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะพิจารณาวิธีการเล่าตามแนวข้างต้นนี้

3. การสร้างภาพพจน์

ภาพพจน์ เป็นศัพท์บัญญัติให้เป็นคำแปลของคำว่า Figure of speech หมายถึง ทำนองพูดที่เป็นโวหาร ซึ่งในเรื่องนี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2522 : 126) กล่าวไว้ว่า "ภาพพจน์ หรือถ้อยคำ ซึ่งสร้างภาพทำให้เกิดความเข้าใจและประทับใจ ถ้อยคำนั้นเรียบเรียงอย่างใช้โวหาร ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความเข้าใจและความรู้สึกยิ่งกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา"

ลูอิวงค์ นงษ์ไพบูลย์ (2525 : 51) ให้ความหมายว่า "ภาพพจน์ (Figure of Speech) คือ กลวิธีการใช้ภาษาโดยเลือกสรรถ้อยคำหรือใช้กลวิธีการกล่าวอย่างแยบยล

เพื่อให้คำน้อยคำ สรุปลงหรืออรรถที่กว้างลึกเป็นรูปคำที่ใช้หรือทำสิ่งที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่าย ทำสิ่งที่สัมผัสไม่ได้ให้สัมผัสได้ หรือทำให้ข้อความนั้นกินใจ ชวนคิด ชวนจำ

Henry Shaw (1972 : 160) กล่าวว่า "ภาพพจน์" คือ การใช้ภาษาในลักษณะที่เป็นถ้อยคำที่บังความหมายมากกว่าความหมายปกติ เพื่อก่อให้เกิดภาพในจินตนาการของผู้อ่านและผู้ฟัง

Brice Harris (1974 : 118) อธิบายความหมายของภาพพจน์สรุปได้ว่า ความจริงทั้งหลายสามารถแสดงออกได้ด้วยการใช้ประโยคสั้น ๆ เช่น พระจันทร์ฉายแสง หรือเครื่องบินบิน แต่คนส่วนมากยังต้องการใช้ถ้อยคำหรือประโยคที่ดีกว่า สละสลวยคมคายกว่าที่ใช้กันอยู่ เพื่อให้ความคิดเห็นที่ต้องการเสนอนั้น มีน้ำหนัก มีอำนาจ น่าเชื่อถือ จึงพยายามหาวิธีโดยการดัดแปลงการใช้คำ โครงสร้างประโยค หรือความหมายของคำ เช่น กล่าวถึงเครื่องบินที่บินอยู่ว่า มันพุ่งไปในอากาศเหมือนกับลูกปืนที่พุ่งออกจากปากกระบอกปืนไรเฟิล วิธีการสร้างภาษาเช่นนี้เรียกว่า "ภาพพจน์"

Huge C. Holman (1975 : 195) กล่าวว่า "ภาพพจน์ คือ รูปแบบของการใช้ถ้อยคำที่แตกต่างไปจากการใช้คำหรือความหมายตามปกติ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารด้วยการพูด หรือการเขียน ภาพพจน์ถูกนำมาใช้เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อขยายความหมายให้เด่นชัด หรือเพื่อสร้างความมีชีวิตให้แก่สิ่งที่ไม่มีชีวิต เพื่อความขบขัน หรือเพื่อตกแต่งข้อความให้ดูงดงาม สละสลวยไพเราะ"

กล่าวโดยสรุป "ภาพพจน์" จึงเป็นการเรียบเรียงถ้อยคำในการพูดและการเขียน เพื่อให้เกิดผลในด้านความเข้าใจ และความรู้สึกที่มากกว่าที่จะเกิดจากการใช้ถ้อยคำปกติธรรมดา ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเห็นภาพตามคำพูดหรือข้อความนั้น

การสร้าง "ภาพพจน์" มีหลายวิธีด้วยกัน ฆะอบ โปษะกฤษณะ (2526 : 74 -78) กล่าวว่า การใช้ภาษาทำให้เกิดความเด่นชัดและเกิดความประทับใจ หรือภาพพจน์ มีหลายวิธีสรุปได้ดังนี้

1. การใช้ความตรงกันข้าม (Antithesis) ช่วยให้เห็นความนึกคิดชัดเจนขึ้น เช่น ความรักทำให้ ความขี้ริ้ว กลับเป็น ความงาม ความโง่ กลับเป็น ความฉลาด (นิทานเวตาล : 119)

2. การใช้ความเปรียบ (Simile) การใช้ประโยคเปรียบเทียบจะทำให้ความชัดเจนขึ้น เช่น "เจ้าพุดจ๋าใช้ถ้อยคำวนเวียนเหมือนลูกหมาไล่กัดหางตนเอง" (จดหมายจางวางหรั้า : 62)

3. การเปรียบเทียบโดยนัย (Metaphor) แทนที่จะใช้คำตรง ๆ แต่ใช้คำที่มีความหมายให้คิด ทำให้เกิดความคิดนึกถึงกว่าธรรมดา เช่น "เลือดในอก แท้ ๆ ยิ่งทิ้งได้"

4. การใช้ถ้อยคำที่มีการเล่นเสียง เล่นจังหวะ (Alliteration) การเล่นเสียงของคำทำให้เกิดอารมณ์ได้ง่าย ฉะนั้นถึงแม้เป็นภาษาความเรียง ก็สามารถทำให้เกิดเสียงอันไพเราะน่าอารมณ์ได้ ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเสียงดนตรี มีจังหวะ มีสัมผัสอยู่แล้ว ยิ่งเขียนได้ง่ายถ้ารู้จักเลือก เช่น "มีไม้ต้นต่ำออกดอกคดกุดตั้งคาตไไว้ สงกลิ่นหอมนึ่งกระจายไปทั่วบริเวณ" (เรื่อง วาสิฏฐี ของเสถียรโกเศศและนาคะประทีป : 71)

5. การใช้ประโยคที่ตั้งไว้เป็นปัญหา (Interrogation) การตั้งปัญหาทำให้เกิดความคิด เพราะฉะนั้นการใช้ประโยคที่เป็นปัญหา จึงเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อื่นเกิดความคิด เช่น "การที่เราหลับตายอมเชื่อข้อความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ โดยมิได้พิจารณาความมุ่งหมายและความปรารถนาแห่งผู้แต่งเสียก่อนนั้น จะไม่เป็นการคหุหมั่นสติปัญญาของเราเองอยู่หรือ" (โคลนติดล้อ : 40)

6. การสมมติให้สิ่งที่ไม่มีความจริง มีอาการกริยาเช่นสิ่งที่มีตัวตน เช่น "เข่าว่ากันว่า หิวแล้วกินหวานมาก ๆ ยิ่งหิวมาก เขากินขนมเสียก่อนจึงกินข้าวก็มี ใจกำลังนึกอยู่นั้นเอง ข้าวกับแกงเผ็ดก็โผล่ขึ้นมาในตาที่หลับ ๆ ประเดี๋ยวไข่เจียวจิ้มน้ำพริก ประเดี๋ยวทอดมัน กุ้ง ปลาแห้ง..." (บทพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน : 103)

7. การใช้ข้อความเกินความเป็นจริง (Hyperbole) การใช้ข้อความเกินความเป็นจริง บางทีก็เป็นทีลบอารมณ์และทำให้เกิดความรู้สึกขี้ขัง เช่น "เขาร้องไห้จนน้ำตาแทบจะเป็นสายเลือด"

8. การใช้ถ้อยคำที่ได้จากเสียงธรรมชาติ ภาษาไทยมีคำที่เลียนเสียงธรรมชาติที่เป็นสื่อให้เกิดภาพ เกิดความรู้สึก เช่น "พอลมพัดกิ่งมะพร้าวระหลังค่างกรกกราก ฟังแล้วน่ากลัว"

9. การโยงความคิดจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่ง (Metonymy) เช่น ชีวิตคือการต่อสู้นับตั้งแต่ในเปลจนเข้าโลง" หรือ "เงินนี้ได้มาจากหยาดเหงื่อของแม่"

10. การเล่นคำ (Puns of Words) คือ การใช้คำเดียวกันในความหมายที่ต่างกัน เช่น "ชีวิตของเขาไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน"

11. การใช้คำให้เขาลง (Expheism) เช่น "เด็กคนนี้เป็นปัญญาอ่อนจริง ๆ" (ปัญญาอ่อนแทนคำว่าโง่)

12. การเขียนเรื่องสมมติเปรียบเทียบ (Allegory) เป็นการสมมติเรื่องขึ้นโดยอาศัยความคล้ายคลึง เช่น นิทาน นิยายต่าง ๆ

ปรีชา ช่างขวัญอิน (2525 : 215 -231) ได้แบ่งภานพจน์ที่ใช้กันในภาษาไทย ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเปรียบเทียบ การเล่นคำ และการเล่นเสียง ความเปรียบเทียบ ได้แก่ ภานพจน์ ต่อไปนี้

1. อุปมา (Simile) คือ ความเปรียบเทียบซึ่งเกิดจากการบอกความเหมือนกันของสิ่งสองสิ่ง ด้วยคำที่แสดงการเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจสิ่งที่ต้องการอธิบายให้ดียิ่งขึ้น เช่น "ใบหน้าของเธอดุจดิลเหมือนกุหลาบแรกแย้ม"

2. อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนกันของของสองสิ่ง โดยพูดเหมือนกับว่าสองสิ่งนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน การเปรียบเทียบแบบนี้ไม่ใช้คำแสดงการเปรียบเทียบ อาจกล่าวได้ว่า อุปลักษณ์ คือ อุปมาที่กลั่นกรองแล้ว เช่น "การแต่งงานทำให้เขาเห็นอะไรเกี่ยวกับเธอเพิ่มขึ้น ครั้งหนึ่งเธอเป็นแม่ดอกกุหลาบที่น่ารัก มาบัดนี้กลับเป็นหนามคมที่ฝังอยู่ในเนื้อของเธอ"

3. บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การเปรียบเทียบซึ่งเกิดจากการนำความคิดลักษณะและความรู้สึกของบุคคลไปใส่ให้แก่สิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือนามธรรม ซึ่งไม่มีคุณสมบัติเช่นนั้น เพื่อให้ปรากฏการณ์เหล่านั้นเป็นสิ่งมีชีวิตขึ้น เช่น "เปลวไฟกลืนกินบ้านทั้งหลังเข้าไปอย่างหิวโหย"

4. ล้อก (Allegory) เป็นความเปรียบอย่างยาว ใช้วิธียกเรื่องมาเล่าเพื่อให้ความหมายที่แฝงอยู่ในเรื่องนั้น เป็นเครื่องอธิบายความคิดบางอย่าง ผู้ฟังจะเข้าใจความคิดได้เองด้วยการเปรียบเทียบ ไม่ต้องวิเคราะห์ความคิดที่ต้องอธิบายนั้นโดยตรง

5. การเปรียบเทียบวิเคราะห์ (Analogy) ภานพจน์ชนิดนี้ คือ อุปมาที่ขยายความให้ยาวขึ้น โดยการวิเคราะห์คุณสมบัตินหรือลักษณะที่เหมือนกันของสิ่งที้นำมาเปรียบเทียบกันหลายแง่ แทนที่จะเปรียบเทียบเพียงแง่เดียวอย่างอุปมา อาจกล่าวได้ว่าการอธิบายเปรียบเทียบ ก็คือ อุปมาเชิงซ้อน เช่น "ดนตรีกับภาษานั้น มักจะได้รับการนำมาเปรียบเทียบกัน การเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ว่าใช้ได้ นอกจากดนตรีจะเข้ากับภาษาแท้ ๆ ได้ง่ายแล้ว ยังมีภาษาของตนซึ่งเรียกได้ว่าเป็นสากล ถ้านำมาเปรียบกับภาษาก็จะช่วยให้เข้าใจเรื่องจังหวะ ความกลมกลืน ระดับเสียงดนตรีมีลักษณะของตน ซึ่งมีเจ็ดตัว ซึ่งเทียบได้กับพยัญชนะของภาษา พยัญชนะแต่ละตัว ก็คือ โน้ต พยัญชนะบางตัวเป็นคำได้ โน้ตบางตัวที่อยู่ลำพังได้เหมือนกัน ตามปกติโน้ตดนตรีต้องมีความกลมกลืนด้วย และดนตรีสมัยใหม่โน้ตจะรวมกันเป็นคอร์ด์ จึงกล่าว

ได้ว่าคอร์ดีในดนตรีเทียบได้กับคำในภาษา คำหลาย ๆ คำรวมกันเป็นวลี วลีหลายวลีรวมกันเป็นประโยค ดนตรีก็เหมือนกัน ดนตรีมีจังหวะที่เทียบได้กับร้อยกรอง ส่วนเพลงที่ไม่มีจังหวะแบบเก่าอาจเทียบได้กับร้อยแก้ว”

๖. การเปรียบเทียบต่าง (Contrast) เป็นการอธิบายเปรียบเทียบชนิดที่ตรงกันข้ามกับการอธิบายเปรียบเทียบ (ข้อ 5) คือ อธิบายสิ่งหนึ่งโดยเทียบกับสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้าม เช่น "ความตายเป็นเรื่องเศร้าเสมอ แต่การตายที่โหดก็ไม่เศร้าเหมือนเมื่ออยู่ในทะเลตอนที่ตายบนบกนั้น คนก็ยังอยู่กับเพื่อนและพรรคพวกก็ยังห่มกันไว้ แต่เมื่อคนหนึ่งลงเรือออกทะเลแล้วหายไป เหตุการณ์นั้นเกิดอย่างกระทันหันยากที่จะรู้ตัว ทำให้บรรยากาศลึกลับน่ากลัว

การเล่นคำ

1. อติพจน์ (Hyperbole) เป็นการใช้คำพูดเกินจริง คือ เกินกว่าความหมายที่ผู้พูดต้องการ จะเป็นมากเกินไป ใหญ่เกินไป เล็กเกินไป ตีเกินไป เลวเกินไป การพูดเกินจริงนี้ต้องเกินจนกระทั่งเป็นจริงตามคำพูดไม่ได้ เช่น

“จะเอาโลกมาแทนปากกา แล้วเอาภามาแทนกระดาษ
เอาน้ำหมึกมหาสมุทรแทนหมึกวาด ประกาศนียบัตรไม่พอ”

2. อุตมัย (Climax) เป็นวิธีจัดลำดับความคิดหรือถ้อยคำ โดยนำผู้อ่านจากสิ่งที่สำคัญน้อยไปหาสิ่งที่สำคัญมากขึ้นตามลำดับ จนถึงสิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นอันลุดยอด เช่น

เสียงลั่นลงวณคึกคึกไว้	วงศ์หงส์
เสียงคึกคึกสู้ประสงคราม	สิ่งรู้
เสียงรู้เร่ร่ำตรง	ความลัดยัย ไ่ว่นา
เสียงลัดยัยอย่าเสียงสู้	ชื่นม้วยมรณา

3. การหักมุม (Anticlimax) เป็นวิธีนำผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามความคิดหรือสิ่งที่สำคัญน้อยไปหาความคิดหรือสิ่งที่สำคัญมากขึ้นโดยลำดับเช่นเดียวกับอุตมัย จนผู้อ่านหวังว่าจะไปถึงความคิดหรือสิ่งอันเป็นลุดยอด แต่แล้วยังไม่ทันที่จะถึงจุดนั้น ผู้พูดหรือผู้เขียนก็หักมุมลงไปหาสิ่งที่ต่ำ สามัญ ไร้สาระ หรือน่าขันอย่างที่สุด ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ทันทีว่าเป็นการพูดถากถาง เยาะเย้ย ทำให้ขบขัน หรือเห็นว่าไร้สาระ เช่น “เขาอุทิศชีวิตให้แก่ลิตธิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย และลูกปืนราคา 2 บาท”

4. ปฏินัย (Antithesis) เป็นวิธีที่นำสิ่งที่ขัดแย้งมาพูดคู่กัน เพื่อย้ำความขัดแย้งกันของความคิด วัตถุ หรือบุคคล โดยการเรียบเรียงคำหรือข้อความให้อยู่ในแบบเดียวกัน เช่น “รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย” หรือ “เป็นนายในนรก ดีกว่าเป็นทาสในสวรรค์”

5. ปฏิพจน์ (Antimetabole) เป็นวิธีพูดถึงความคิดหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยสลับตำแหน่งของคำ แล้วทำให้ความหมายเป็นตรงกันข้าม เช่น "อย่าเรียกร้องให้ชาติช่วย จงเรียกร้องจะช่วยชาติ" หรือ "ผู้พูดไม่รู้ ผู้รู้ไม่พูด"

6. ปฏิบท (Oxymoron) เป็นวิธีที่ใช้ข้อความที่ดูผิวเผิน มีความหมายขัดแย้งกันอยู่ แต่ในบริบทซึ่งคำที่ขัดแย้งนั้นปรากฏอยู่ กลับไม่ขัดแย้งกันและให้ความหมาย ดังเช่น "เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของเรื่องที่ไม่สำคัญ"

7. ปฏิอรรถ (Paradox) เป็นวิธีที่ใช้ข้อความที่แย้งตัวเอง แต่ในบริบทที่ใช้ข้อความนั้น สิ่งที่ขัดแย้งดังกล่าวเป็นจริงหรือเป็นไปได้ เช่น "โลกเดี๋ยวนี้มีขนาดเท่าเดิม แต่เล็กลงมาก"

8. การเยาะเย้ย (Irony) เป็นการใช้คำที่มีความหมายตามตัวอย่างหนึ่ง ผู้พูดหรือผู้เขียนมีเจตนาให้แปลความหมายเป็นตรงกันข้าม ความหมายตามเจตนานี้เป็นเรื่องเยาะเย้ย ถากถาง แดกดัน คำว่า เหยียดหยาม หรือดูหมิ่น เช่น "ถ้าท่านเป็นคนฉลาดก็แสดงว่าคนทั้งโลกฉลาดหมด"

9. ปุจฉา (Interrogation) เป็นการใช้ข้อความซึ่งเป็นคำถาม แต่คำถามนั้นบอกคำตอบอยู่ในตัวแล้ว และไม่ต้องมีการคำตอบ คือ คำถามนั้นทำหน้าที่บอกเล่า เช่น

เสียงลือเสียงเล่าอ้าง	อันใด นี้เอ๋ย
เสียงย่อมยอใจใคร	ทั่วหล้า
สองเขื่อนห้วยไหล	ลิมตั้น ฤาณี
สองนี้คิดเองอ้อ	อย่าได้ถามเพื่อ (ลิลิตพระลอ : 8)

10. ปรนามนัย (Metonymy) เป็นการใช้คำแทนคำอื่น ซึ่งมีความหมายสัมพันธ์กันกับคำนั้น เช่น พูดถึงภาชนะแทนสิ่งที่บรรจุอยู่ในภาชนะ พูดถึงเหตุแทนผล พูดถึงผลแทนเหตุ พูดถึงนามธรรมแทนรูปธรรม เช่น "แก้วใบเล็กนั้นผลิตชีวิตเขาได้ในไม่กี่วินาที" (ยานิช)

"เลือดของวีรชนจะจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์" (การต่อสู้เป็นเหตุ)

"แสงสว่างได้ส่องมาถึงที่นี่แล้ว" (ผลบางอย่างเกิดขึ้น)

11. ปรภาคนามนัย (Synecdoche) มีลักษณะคล้ายปรนามนัยหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นปรนามนัยชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้วิธีพูดถึงส่วนรวมแต่หมายถึงบางส่วน พูดถึงบางส่วนแต่หมายถึงทั้งหมด พูดถึงสิ่งเฉพาะแทนสิ่งทั่วไป พูดถึงทั่วไปแทนสิ่งเฉพาะ หรือพูดถึงวัตถุแทนสิ่งที่ทำด้วยวัตถุนั้น เช่น

"มันสมองเหล่านี้มีค่าแก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง" (หมายถึงคน)

"สภาพรบมือแทบทุกประโยชน์ที่เขาพูด" (หมายถึงสมาชิกสภา)

การเล่นเสียง ได้แก่ ภาพพจน์ต่อไปนี้

1. สัมผัสพยัญชนะ (Consonance) เป็นการซ้ำเสียงพยัญชนะของคำที่อยู่ใกล้กัน เช่น เรื่อยเรื่อยมาเรียงเรียง นกบินเนียงไปทั้งหมู่
2. สัมผัสสระ (Assonance) เป็นการซ้ำเสียงสระของคำที่อยู่ใกล้กัน เช่น ในโคลง กลอน
3. สัมผัสวรรณยุกต์ เป็นการซ้ำเสียงวรรณยุกต์ของคำที่อยู่ใกล้กัน เช่น ในโคลง กลอน
4. การเลียนเสียงธรรมชาติ เป็นการสร้างคำอย่างหนึ่ง คำชนิดนี้บอกความหมาย ซึ่งเป็นธรรมชาติชนิดนั้น ๆ อย่างชัดเจน เพราะคนเราได้ยินเสียงเหล่านั้นคุ้นหูอยู่แล้ว การใช้คำเหล่านี้ในการเขียน หรือพูด นอกจากจะทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังนึกถึงเสียงในธรรมชาติแล้วยังนึกถึงภาพซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เสียงนั้นปรากฏอยู่อีกด้วย เช่น
 "น้ำพุพุ่งซ่า ไหลมาฉ่ำฉ่ำ เห็นตระการ มันไหลดังจ๊อกโครม จ๊อกโครม
 มันดังจ๊อก จ๊อก จ๊อก โครม โครม"

ในการ "เล่าข่าว" ทางวิทยุ นั้น ผู้จัดรายการมีการสร้างสรรค์คำต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อสื่อสารให้ผู้ฟังเห็นภาพเหตุการณ์ที่เล่าอย่างชัดเจน เพราะสื่อวิทยุเน้นความเข้าใจของผู้ฟัง ขึ้นอยู่กับคำพูดของผู้จัดรายการเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นในการศึกษาเรื่องการ "เล่าข่าว" นี้ จะนำแนวความคิดในเรื่องการสร้างภาพพจน์มาศึกษา วิธีการ "เล่าข่าว" และการสร้างความหมายของผู้เล่าข่าว เพราะการสร้างภาพพจน์สามารถอธิบายถึงวิธีการใช้ถ้อยคำของผู้เล่า และยังแสดงถึงความหมายที่ผู้เล่าได้สร้างขึ้นด้วยถ้อยคำนั้น ๆ อีกด้วย

4. ทฤษฎีการบรรยาย (The Narrative Theory)

ทฤษฎีการบรรยายมีแนวความคิดว่า มนุษย์เป็นนักเล่าเรื่อง การตัดสินใจและการสื่อสารของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ "เหตุผลที่ดี" (good reason) ซึ่งแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ รูปแบบการสื่อสารและสื่อ เหตุผลที่ดีจะถูกควบคุมโดยภูมิหลังของบุคคล วัฒนธรรม ลักษณะนิสัย และอิทธิพลของภาษา ความมีเหตุผลของเรื่องราวที่บรรยายขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้บรรยายที่จะตระหนักถึงความน่าจะเป็น องค์ประกอบที่ทำให้เรื่องราวปะติดปะต่อกัน ความเคยชินในการทดสอบ ความถูกต้อง รวมทั้งการเลือกสรรเรื่องราวเพื่อสร้างความเพลิดเพลิน ทฤษฎีนี้จึงมองว่าการสื่อสารของคนเราเป็นการเล่าเรื่องหรือการบรรยายแทบทั้งสิ้น โดยผู้บรรยาย

ทำหน้าที่เป็นผู้ประพันธ์หรือร่วมประพันธ์เรื่องราวที่นำมาเล่านั้น ผู้บรรยายจะสร้างสรรค์เรื่องราวขึ้นมาใหม่จากเรื่องที่มีอยู่เดิมมากกว่าที่จะอ่านไปตามบท อันเป็นการย้าว่ามนุษย์เรามีส่วนร่วมเต็มที่ในการสร้างข่าวสาร (Fisher 1985)

Mac Intyre (1984) กล่าวว่า การบรรยายทำให้เราสามารถเข้าใจการกระทำของคนอื่น เพราะชีวิตของเราทุกคนใช้การบรรยาย เพื่ออธิบายสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวเรา และเราก็เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเราจากการบรรยายเช่นกัน

Lucaites & Condit (1985) กล่าวว่า การบรรยายเป็นตัวกลางในการทำ ความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ของมนุษย์ การบรรยายจะถูกนำมาใช้ในวรรณคดีทุกรูปแบบ และในทุกสื่อ นับตั้งแต่นวนิยาย ละครโทรทัศน์ สุนทรพจน์ โฆษณา การเทศน์ การรายงานข่าว และการสนทนาในชีวิตประจำวัน

Fisher (1984, 1989) ได้เสนอทัศนะไว้ว่า การสื่อสารของมนุษย์เป็นการ บรรยายซึ่งประกอบไปด้วยศิลปะในการพูด การตีความ การประเมินคุณค่าของข่าวสาร โดย ประเมินว่ามีอะไรบ้างที่เปิดเผยได้ และเรื่องใดมีความหมายต่อผู้ฟัง มีการวิพากษ์วิจารณ์อย่าง มีศิลปะ และสื่อสารเฉพาะส่วนที่เป็นจุดเด่นของเนื้อหา การพูดหรือการเล่าเรื่องราวนั้นมุ่ง เชิญชวนให้ผู้ฟังเชื่อและมีปฏิกิริยาตอบสนอง ดังนั้นในการบรรยายจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ เป็น กิจกรรม ศิลปะ และรูปแบบหรือวิธีการในการแสดงออกของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลที่ดี อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง มีการโน้มน้าวใจ และมีการแสดงรวมอยู่ด้วย

จากแนวความคิดที่ว่ามนุษย์สื่อสารกันด้วยการบรรยาย ทำให้เกิดสมมติฐานว่า การ บรรยายมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อการบอกกล่าว และเพื่อ การโน้มน้าวใจ จึงทำให้การบรรยายมีความไพเราะของถ้อยคำ ถ่ายทอดความเป็นจริง และ แสดงถึงพลังอำนาจ แต่เดิมเชื่อว่าการบรรยายจะต้องมีจุดมุ่งหมายอย่างน้อย 1 ใน 3 ประการ นี้ แต่ปัจจุบันจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ประการนี้ มีการผสมปนเปกันอย่างสลับซับซ้อน

Lucaites & Condit (1985) ได้เสนอหน้าที่หลัก 3 ประการของการ บรรยายไว้ดังนี้

1. หน้าที่ในการถ่ายทอดจินตนาการ เพื่อสร้างความเพลิดเพลิน เช่น การบรรยาย นวนิยายหรือวรรณคดีตามที่ผู้ประพันธ์เขียนไว้ โดยไม่มีการตัดแปลงตามความต้องการของผู้ฟัง

หรือมุ่งให้ผู้ฟังคล้อยตาม หลักเกณฑ์ในการบรรยายจึงอยู่ที่ความเป็นไปได้และการยอมรับร่วมกัน เช่น การที่เรายอมรับว่าซูเปอร์แมนสามารถหนีแรงโน้มถ่วงของโลกได้จึงทำให้เขาได้หรือฆ่าคนได้ (Mr. Ed) สามารถแก้ปัญหาให้คนได้ เป็นต้น

2. หน้าที่ในทางวิชาการ คือ การค้นหา เปิดเผย และเสนอความเป็นจริง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ข่าวสารที่คนเรานำไปใช้ได้ เช่น เมื่อนักข่าวเปิดเผยข้อเท็จจริงบางอย่าง เขามักจะต้องเท่าความไปถึงเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน หรือการเปิดเผยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ไม่มีใครรู้มาก่อน นักประวัติศาสตร์ก็จะต้องบรรยายเรื่องเก่าไปพร้อม ๆ กับเรื่องใหม่

3. หน้าที่ในการโน้มน้าวใจ เป็นการบรรยายที่จะต้องมีการเรียบเรียงถ้อยคำ รูปแบบ และการพูด รวมทั้งเนื้อหาที่จะพูดซึ่งจะต้องสอดคล้องกับบริบทที่ไม่หยุดนิ่งของศิลปะการพูด รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง โอกาส และการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม

ทฤษฎีการบรรยายจึงเป็นทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาสัญลักษณ์แห่งการกระทำ (Symbolic actions) ที่เป็นคำพูดหรืออื่น ๆ ซึ่งมีผลและความหมายต่อผู้ที่สร้างสรรค์มันขึ้นมา หรือผู้ตีความความหมายมัน เราใช้ทฤษฎีการบรรยายนี้เพื่อเป็นแนวทางในการตีความ ประเมินคุณค่าการสื่อสารว่า การบรรยายของมนุษย์มีความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และมุ่งหมายให้เกิดความคิดและการกระทำ โดยมีสมมติฐานว่า การสื่อสารของมนุษย์ทุกรูปแบบอยู่บนพื้นฐานของการเล่าเรื่อง ซึ่ง Fisher (1984 : 358) กล่าวว่า เทคนิคการเล่าเรื่องของมนุษย์เกิดจากความซาบซึ้งในนิทานปรัมปรา (myth) การอุปมาและกลยุทธในการเล่า เราจึงควรให้ความสนใจกับแก่นเรื่อง (theme) คุณค่า และนฤติกรรมของนักเล่าเรื่อง

ทฤษฎีการบรรยายนี้อธิบายถึงวิธีการสื่อสารของมนุษย์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่ว่า ผู้รายงานข่าวใช้วิธีการเล่าหรือบรรยายเหตุการณ์ในการเสนอข่าว ทฤษฎีการบรรยายนี้จึงเป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการ "เล่าข่าว" ของผู้จัดรายการที่เป็นกรณีศึกษา

5. ทฤษฎีการเล่น (The Play Theory)

William Stephenson (1967) ได้อธิบายการเล่น (play) กับการทำงาน (work) โดยกล่าวว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่สนองตอบต่อตนเองและมุ่งให้ได้รับความเพลิดเพลิน

เพลินจากการเล่นนั้น ในขณะที่การงานเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ เช่น เพื่อผลิตสินค้า บริการ ความคิด หรือเพื่อจุดประสงค์อื่น ๆ เขาได้แยกแยะระหว่างการควบคุมทางสังคมกับการ ปฏิบัติตามกัน หรือที่เรียกว่าการบรรจบกันของการเลือกสรร (convergent selectivity) หมายถึง คนในสังคมเลือกอะไรที่เหมือนๆ กันท่ามกลางทางเลือกต่างๆ ที่มีอยู่ Stephenson มีทัศนะว่า คนเราไม่ชอบการงานซึ่งจริงจังและน่าเบื่อหน่าย แต่ชอบการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งช่วยให้ความยุ่งยากต่าง ๆ ในชีวิตจริงผ่อนคลายลง โดยทั่วไปแล้วคนเราไม่อาจแยกแยะระหว่างการงานกับการเล่นออกจากกัน จึงมีการปนเปกันในลักษณะการงานที่มีการเล่น และการงานที่มีการเล่น

ทฤษฎีการเล่น มีความคิดหลักที่ว่า คนเราต้องการการสื่อสารเพื่อความเพลิดเพลิน มากกว่าต้องการข่าวสารที่จริงจัง เพราะคนเรารับข่าวสารจากหลายทาง แม้คนจะรู้ข่าวสารนั้นอยู่แล้ว แต่ก็ยังรับข่าวสารจากสื่อมวลชนอีก เพื่อสนองความต้องการบางอย่างของตนเอง ในการสื่อสารนั้น มีเรื่องของความต้องการของผู้รับ และการสนองความต้องการอยู่ด้วยเสมอ เมื่อคนเราต้องการการสื่อสารเพื่อความเพลิดเพลิน สื่อมวลชนก็มักจะสนองความต้องการในด้านนั้นโดยเสนอเนื้อหาที่ทำให้ผู้รับเพลิดเพลิน คือ ให้ความบันเทิงไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคม หรือการเมืองก็ตาม จึงอาจกล่าวได้ว่าการเลือกสรรของคนเรา มักโน้มเอียงไปในทางที่เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานมากกว่าที่จะสื่อสารกันอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้เกิดความเครียด นับแต่อดีตที่ผ่านมาสื่อไม่เคยทำให้ผู้รับเกิดความอึดอัดเลย และสื่อก็ไม่ควรมีบทบาทใด นอกเหนือไปจากการให้ความเพลิดเพลิน เพราะสิ่งที่ผู้รับมุ่งหวังจากสื่อ ก็คือ ความสนุกสนาน

Stephenson กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ให้ความบันเทิง ซึ่งสนองต่อจุดประสงค์ 3 ประการ คือ ทำให้คนมีเรื่องพูดคุยกัน และทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม กล่าวคือ สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อขนบธรรมเนียมในรูปของการเล่น ทำให้คนมีการประพฤติปฏิบัติที่เหมือน ๆ กัน ให้การพักผ่อนหย่อนใจ และทำให้มีชีวิตที่สบาย ๆ อีกประการหนึ่ง คือ มีบทบาทเป็นด่านหน้าของการเปลี่ยนแปลง คือ เลิกล้มความเชื่อเก่า ๆ และเอาความเชื่อใหม่ ๆ ใสเข้าไปแทน

อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเล่นนี้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารเพื่อความเพลิดเพลินในแง่ของความต้องการที่มีร่วมกันของผู้รับ เพราะผู้รับไม่ได้มุ่งหวังอะไรจากสื่อ นอกเหนือไปจากความสนุกสนานเพลิดเพลิน

จากแนวความคิดหลักของทฤษฎีการเล่นที่ว่า คนเราต้องการการสื่อสารเพื่อความเพลิดเพลินมากกว่าต้องการข่าวสารที่จริงจัง เมื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิธีการ "เล่าข่าว" ของผู้จัดรายการแต่ละคนที่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า ผู้จัดรายการ "เล่าข่าว" หรือ "ข่าวชาวบ้าน" มีวิธีการเล่าที่สอดคล้องกับทฤษฎีนี้มากน้อยเพียงใด

6. สัญวิทยา (Semiology) และการวิเคราะห์เชิงสัญวิทยา (Semiological Analysis)

สัญวิทยา เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับระบบสัญญาณ (sign) ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ สัญญาณนี้อาจอยู่ในรูปของรหัส สัญญาณ และเครื่องหมาย เป็นต้น (Pierre Guiraud อ้างถึงใน ลูรีย์ คิริกันต์ 2531 : 46)

Suassure แบ่งสัญญาณออกเป็น 2 ส่วน คือ ตัวหมาย (signifier) หรือ sound - image กับตัวหมายถึง (signified) หรือ concept ตัวหมาย คือ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นเครื่องหมาย เช่น เมื่อเราเขียนคำว่า "ม้า" โดยมุ่งที่จะให้หมายถึงตัวม้าจริง ๆ ตัวอักษรคำว่า "ม้า" ถือเป็นตัวหมาย ส่วนตัวม้าจริง ๆ เป็นตัวหมายถึง กระบวนการทั้งหมดนี้เราเรียกว่า กระบวนการสร้างความหมาย (signification) การศึกษาในเชิงสัญวิทยา ให้ความสำคัญกับการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมาย กับตัวหมายถึง เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดออกมาอย่างไร โดยนำเอา "ตัวบท" (text) มาวิเคราะห์เพื่อดูว่าตัวหมายนั้นสร้างความหมายอย่างไร ในการสื่อสารของคนเราจะมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึง เกิดขึ้นตลอดเวลา การวิเคราะห์ทางสัญวิทยานั้นเราจะไม่คำนึงถึงเนื้อหา เพราะเนื้อหาไม่ได้สร้างความหมายของตัวบท แต่ความสัมพันธ์ของตัวหมายและตัวหมายถึง เป็นตัวสร้างความหมาย (Berger 1984) อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของตัวหมายและตัวหมายถึง ไม่มีลักษณะตายตัว ดังนั้นเราจึงต้องรู้รหัส (code) ที่จะใช้อธิบายความหมายของสัญญาณนั้น ๆ

ลูรีชย์ คิริกายะ และ กาดูจนา แก้วเทพ (2531 : 184 - 185) ได้อธิบายถึงแนวคิดเชิงสัญวิทยาว่า

... โดยหลักการแล้ว อะไรก็ตามที่สามารถสร้างประทับใจความรู้สึกได้ก็สามารถจะเป็นสัญญาณได้ และการประทับใจความรู้สึกที่เกิดจากสัญญาณนี้ ก็ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับภาพประทับใจความรู้สึกที่เกิดจากสิ่งที่เป็นตัวหมาย (หมายความว่า การเห็นตัวอักษรคำว่า "ม้า"

ไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกับการได้เห็นมาจริง ๆ) จุดนี้จึงเป็นจุดที่มีความสำคัญและทำให้เราต้องให้ความสนใจกับระบบสัญลักษณ์ทั้งระบบเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความหมาย เรื่องของการถ่ายทอด เรื่องของการแตกตัว (อนุพันธ์ - derive) ทั้งหลายนั้น ส่วนแล้วแต่มีที่มาจากระบบสัญลักษณ์และความรู้สึกที่เรามีต่อระบบสัญลักษณ์ทั้งนั้น การที่บรรดาสัญญะแต่ละตัวเกิดมีความหมายเฉพาะขึ้นได้ ก็เนื่องจากสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นมีความคิดแยกแตกต่างกัน และต่างมีตัวเลือกออกไปหลาย ๆ แบบ (โดยที่ความแตกต่างนี้เกิดขึ้นอย่างมีระบบไม่ใช่ความบังเอิญ) การเกิดขึ้นของความหมายทั้งหลาย ส่วนถูกควบคุมจากรหัสทางภาษาศาสตร์หรือรหัสของระบบสัญลักษณ์และจากคำนิยาม (ไม่ว่าจะเป็นคำนิยามในทางบวกหรือทางลบก็ตาม) ที่กำหนดมาจากกฎเกณฑ์ของวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ของระบบสัญลักษณ์เอง วิชาสัญญวิทยา ก็คือ วิชาที่นำการสำรวจธรรมชาติของระบบสัญลักษณ์ในส่วนที่อยู่นอกเหนือไปจากกฎของไวยากรณ์ และกฎแห่งความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำในประโยค (วากยสัมพันธ์ - syntax) ระบบสัญลักษณ์นำการควบคุมการสร้างความหมายของ "ตัวบท" (text) ให้เป็นไปอย่างมีความลึกลับซับซ้อนอย่างแฝงเร้นและต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละวัฒนธรรม ความหมายที่กล่าวถึงนี้มีทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับความหมายโดยอรรถ (denotative) และความหมายโดยนัย (connotative) โดยที่ความหมายโดยนัยนั้น หมายถึง กลุ่มของความหมายที่มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน และภาพลักษณ์ที่ถูกกระตุ้นและแสดงออกโดยการใช้และการนำเอาสัญลักษณ์มาผสมกันเป็นแบบต่าง ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุด ก็คือ ในกรณีของนิทานปรัมปรา (myth) ซึ่งเน้นความคิดที่มีอยู่ในสังคมดั้งเดิม และเป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยคำนิยามนาชาติที่มาจากวัฒนธรรมนั่นเอง ดังนั้นเวลาที่เราฟังเรื่องของนิทานเหล่านี้ (เช่น เรื่อง โสณน้อยเรือนงาม) และหากเราไม่ทราบความหมายของ "เรือนงาม" และไม่รู้จักคำนิยามที่มีอยู่ในสัญลักษณ์นี้ เพราะเราไม่ได้มีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกับที่ตำนานเล่าเรื่องนี้ถือกำเนิดขึ้นมา เราย่อมจะไม่อาจเข้าใจความหมายที่นิทานเรื่องเล่านี้ต้องการสื่อสารได้ ตำนานปรัมปราเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งด้วยระบบสื่อสาร เช่น การนั่งเล่านิทานรอบกองไฟ เป็นต้น

เห็นได้ชัดเจนว่า การศึกษาสื่อมวลชน ก็สามารถนำเอาวิธีการข้างต้นมาใช้ได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะเนื้อหาของสื่อมวลชนประกอบด้วย "ตัวบท" (text) จำนวนมากมาย ตัวบทเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะมาจากมาตรฐานเดียวกันเข้าไปเข้ามา และถูกประกอบขึ้นมาตามกฎเกณฑ์ระบบรหัสที่มีแบบฉบับได้แน่นอนในตัวเอง บ่อยครั้งที่ตัวบทเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาจากเรื่องราวที่แฝงเร้นอยู่เบื้องหลัง หรือสร้างจากภาพลักษณ์ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมทั้ง

ฝ่ายผู้สร้างและผู้รับตัวบทนั้น การประยุกต์เอาสัญวิทยาเข้ามาใช้ในการวิเคราะห์จะช่วยให้การค้นหาความหมายของตัวบท (ซึ่งเราน่าจะมองในลักษณะภาพรวมทั้งหมด ดีกว่าจะดูเป็นทีละส่วน) ให้เปิดกว้างหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการที่ดีกว่าการตีความหมายตามหลักไวยากรณ์ทางภาษา หรือโดยการอาศัยการเปิดพจนานุกรมดูทีละคำ...

การศึกษาสื่อมวลชนตามแนวคิดในเรื่องสัญวิทยานั้น เรามุ่งศึกษาจาก "ตัวบท" ของสื่อ เพราะ "ตัวบท" เป็นผลผลิตของสื่อมวลชนที่ผ่านกระบวนการอันสลับซับซ้อนมาแล้ว และเป็นพยานหลักฐานที่เราสามารถให้ความกระจ่างเกี่ยวกับตัวผู้ส่งสารได้เป็นอย่างดี

ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ (2531 : 83 - 84) อธิบายถึงการนำ "ตัวบท" ของสื่อมวลชนมาศึกษาว่า

... ฐานของตัวบทที่นำมาวิเคราะห์เนื้อหาอยู่ที่ว่า เนื่องจากกฎต่าง ๆ ของภาษา (หรือลักษณะอื่นใดก็ตามที่ถูกทำขึ้นมาแทน หรือ "การเข้ารหัส") ถูกกำหนดหรือมีข้อจำกัดโดยโครงสร้างภายในของวัฒนธรรมดั้งเดิม (รากเดิมของวัฒนธรรม) ดังนั้นตัวเนื้อหาหรือตัวบทที่เลือกมาศึกษาจึงเป็นการเปิดโอกาสให้นำมาอ่านและตีความได้ ดังนั้นเราจึงสามารถเข้าใจความหมายหากเรารู้กฎเกณฑ์ของภาษาและมีความคุ้นเคยอย่างดีกับวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าแนวทางในการศึกษาเรื่องนี้จะมามากมาย แต่เราก็ยังสามารถระบุลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีเหล่านี้ได้ คือ ประการแรก ความหมายที่เราตีความออกมาจากตัวเนื้อหาของสื่อมวลชน ไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นเดียวกับความตั้งใจของผู้ส่งสาร หรือเป็นความหมายเดียวกันกับผู้รับสารมีอยู่ แต่ความหมายที่เราตีความนั้น เราถือเป็นความหมายที่ปราศจากอคติ เกิดขึ้นมาจากหลักการของระบบสัญลักษณ์ ซึ่งใช้ในการ "เข้ารหัส" ประการที่สอง แนวการศึกษาไม่ได้เน้นเฉพาะความหมายที่ปรากฏในระดับพื้นผิวหรือความหมายตามตัวหนังสือของเนื้อหาสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังให้ความสนใจต่อความหมายที่แอบแฝง หรือความหมายเชิงนัยยะ ซึ่งผู้สร้างสารอาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจให้เกิดความหมายดังกล่าวก็ตาม ประการที่สาม แนวทางการศึกษาไม่ได้จำกัดเฉพาะการวิเคราะห์ภาษาเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงรูปภาพ เสียง ท่าทาง หรือเครื่องมือเครื่องมือนต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อความหมายด้วย...

นอกจากการนำสัญวิทยาเข้ามาใช้ในการวิเคราะห์ "ตัวบท" ของสื่อมวลชนแล้ว ยังอาจนำมาศึกษาทางด้าน วาทะ อีกด้วย Suassure (อ้างถึงใน Berger 1984 : 21 -

22) ได้เสนอความคิดในเรื่อง ภาษา / วาจา (language / speech) ไว้ว่า "ภาษา" เป็นสถาบันทางสังคมและระบบค่านิยมอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่อาจตัดแปลงได้ตามที่บุคคลต้องการ ส่วน "วาจา" เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับ "ภาษา" เพราะบุคคลแต่ละคนจะพิจารณาเลือกสรรมาใช้ เพื่อแสดงออกซึ่งความคิดและความรู้สึกของตน และนอกจากจะใช้ถ้อยคำแล้ว ยังรวมไปถึงเสียง (phonation) ที่ใช้ในการพูดด้วย รวมเรียกเป็น "ลีลา" หรือ "สรว้อย" ของบุคคลผู้ใช้นั้นเอง และแต่ละคนจะมี "ลีลา" เฉพาะของตนเอง จึงทำให้ "วาจา" แตกต่างจาก "ภาษา"

Roland Barthes (อ้างถึงใน John Fiske 1982 : 90 - 95) กล่าวว่า ความหมายในการสื่อสารมี 2 ระดับ คือ ความหมายโดยอรรถ เป็นการสร้างขึ้นมาจากสามัญสำนึก เนื้อหาของสื่อมวลชนปรากฏออกมาอย่างไร ก็มีความหมายอย่างนั้น เป็นความหมายที่เปิดเผยของสัญญาณ (sign) ส่วนความหมายอีกระดับหนึ่ง เป็นความหมายโดยนัย ซึ่งแฝงเร้นอยู่ในเนื้อหา ซึ่ง Barthes อธิบายว่า เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณ อารมณ์ ความรู้สึก และค่านิยมทางวัฒนธรรมของผู้สร้างสัญญาณ ความหมายโดยนัยนี้จะแฝงอยู่ในน้ำเสียง และวิธีการพูด ซึ่งมีการเลือกสรรถ้อยคำเพื่อให้เกิดความหมายบางประการขึ้น เป็นการแสดงถึงความความรู้สึกหรือค่านิยมของผู้พูดที่มีต่อสิ่งที่เขาพูดถึง นอกจากนี้ยังมี myth ซึ่งเป็นมายาคติ แฝงเร้นอยู่ด้วย myth ในทัศนะของ Barthes เป็นวิถีทางวัฒนธรรมในการคิดของมนุษย์เรา ซึ่งแสดงถึงความเชื่อบางประการ ซึ่งในการสื่อสารมักจะมี myth แฝงเร้นอยู่ด้วยเสมอ

ในการวิเคราะห์ "ตัวบท" เพื่อค้นหาความหมาย มีวิธีการวิเคราะห์ 2 แบบ คือ syntagmatic และ paradigmatic

การวิเคราะห์แบบ Syntagmatic เป็นการวิเคราะห์ลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องของการเล่าเรื่อง ตามแนวคิดของ Vladimir Propp ซึ่งศึกษาเรื่องของรูปแบบ (form) ของนิทานพื้นบ้าน โดยศึกษาองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ และภาพรวมทั้งหมดของเรื่อง เมื่อนำการวิเคราะห์แบบ syntagmatic จะทำให้ทราบถึงการจัดระบบ (function) ของการเล่าเรื่อง ซึ่งอาจมีหลายรูปแบบ และองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง ซึ่งจะปรากฏเป็นวิธีการเล่าที่เป็นสูตรสำเร็จ นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ถึงความเป็นเหตุเป็นผลในการเล่าเรื่อง และการสร้างความหมายให้กับผู้รับสาร การวิเคราะห์แบบ syntagmatic นี้ จะทำให้ทราบถึงความหมายที่เปิดเผยของการสื่อสารด้วยการเล่าเรื่อง

ส่วนการวิเคราะห์แบบ paradigmatic เป็นการวิเคราะห์ด้วยท เพื่อค้นหารูปแบบที่ซ่อนเร้นอยู่ เพื่อดูว่ามีความหมายอย่างไร ซึ่งความหมายนั้นเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ตรงกันข้าม (opposition) เนื่องจากในการสร้างความหมาย ถ้าปราศจากการเปรียบเทียบ ก็จะไม่มีความหมายใด ๆ เกิดขึ้นเลย เช่น คำว่า "รวย" จะไม่มีความหมายหากไม่มีคำว่า "จน" ซึ่งเป็นความหมายตรงกันข้าม การวิเคราะห์แบบ paradigmatic นี้จึงเป็นการค้นหาความหมายแฝงที่ซ่อนอยู่ในการเล่าเรื่อง

ในการวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏออกมาจากการ "เล่าข่าว" ทางวิทยุ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการวิเคราะห์ทั้ง 2 แบบ ดังกล่าวข้างต้น เพื่ออธิบายความหมายโดยอรรถและความหมายโดยนัย ตามแนวทางของ Barthes

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย